

CADAQUÉS ANTIC

RODALIA

per
Josep Rahola i Sastre

Si donem un cop d'ull sobre una carta geogràfica de la península del Cap de Creus, ens donarem compte, tot seguit, de l'existència de tres importants i distintes conques hidrogràfiques. Una que mira al nord-est, l'altra al sud-oest i l'altra al sud-est, aproximadament, corresponent cada una d'elles a les tres poblacions ubicades dins la mateixa península, i són: La Selva, Roses i Cadaqués, respectivament i els límits municipals d'aquestes viles venen a ésser els d'aquelles conques hidrogràfiques. La corresponent a Cadaqués que, com hem dit suara, està orientada al sud-est, comprén totes les rieres, rambles o recs que van a parar al mar en el tros de costa entre la punta dels «tres frares», de Galladera, i la cala de Joncols, o millor dit fins a la riera que desemboca a aquesta cala, que en tot el seu trajecte fins, també, al naixement serveix de límit natural entre Roses i Cadaqués.

Va haver-hi unes èpoques que els pescadors de Cadaqués, varen estendre llurs llocs de pesca més enllà dels límits que acabem d'esmentar, bé per abandó dels habitants de les viles veïnes, bé per concessió dels abats de Sant Pere de Roda i de Santa Maria de Roses, arribant a voler incorporar d'una manera definitiva i permanent a la pesquera cadaquesenca, aquests nous llocs de pesca. D'ací que i amb el pas dels anys, pretengueren els cadaquesencs que la riera partiona amb el terme de Roses era la de Montjoi, i per això el dret que, deien, tenien de pescar a Joncols i la Pelosa. Per la part de la Selva pretengueren, també, incorporar-se Tavellera. Hi va ajudar, així mateix, una certa interpretació a favor seu, per part dels de Cadaqués, d'un dels vells documents.

Els límits d'aquest contorn, d'aquesta rodalia del terme de Cadaqués amb les dues poblacions veïnes, La Selva i Roses venen assenyalats a la documentació que de molt antic es té notícia referent a les relacions hagudes entre els monjos de Sant Pere de Roda, d'una part, i els reis francs i els comtes d'Empúries, per l'altra. El document que per primera vegada ens en parla data de l'últim terç del segle X, de l'any 974, i es refereix a una donació feta pel comte Gaufred d'Empúries a la Comunitat Beneditina de la muntanya de Roda, i ja es fixen aquí, els límits entre les terres monacals —avui dia els municipis de Port de la Selva i Selva de Mar—, i les del municipi de Cadaqués. Aquesta donació vé confirmada per sengles butlles papals; la de Benet VI, en el mateix any 974, i la de Joan XV, a l'any 990, en les quals es repeteixen els susdits límits. El rei Lotari, i amb motiu d'uns privilegis concedits al mateix monestir a l'any 982, també els esmenta. Els límits entre Roses i Cadaqués, venen així mateix assenyalats en altres semblants documents i de la mateixa època aproximadament, amb motiu d'unes ven-

*Aspecte d'una
de les Necròpolis*

des el susdit monestir, o els comtes Gausfred del Rosselló i Huc d'Empúries (1).

Hi ha però algunes diferències en els susdits documents entre els noms amb què són denominats els distints accidents presos com a punts de referència per a la delimitació del contorn, però en general poca importància té això en la determinació d'aquest. Tot el que anem dient, es refereix a la documentació antiga, car posteriorment s'han repetit aquests límits en altres ocasions per causa de les disputes i plets esdevinguts en el transcurs dels segles entre Cadaqués i llurs veïns, Roses i La Selva. Disputes que més d'una vida varen costar, i els plets, inacabables, car ja ens en parlen d'ells els documents del segle XV, a l'any 1452, sobretot el de Roses, com a cosa que vingués de molt enrera (2). El que sostenia la nostra vila amb la de Roses es va resoldre al novembre de 1674 —el 23 de febrer de l'any 1682, es posaren les fites divisòries entre els termes de Roses i Cadaqués (3)—, però el de La Selva no creiem pas que judicialment s'hagi resolt d'una manera definitiva. Es va acabar si, aquesta qüestió, quan el Port de la Selva es va independitzar de la Selva de Mar.

Establir aquest contorn, actualment, es queda com difícil, car molts dels noms que consten a les escriptures, i sobretot els referits a les fites de la part de terra, són avui dia desconeguts. Bé perquè la denominació ha canviat, bé perquè els

noms podien haver estat relacionats amb les cases o masies establertes en aquell temps, i desaparegudes avui, bé perquè els noms han arribat deformats, o bé han desaparegut del tot. Alguns, però persisteixen, cosa que ens permet tenir una mica d'orientació per donar-nos compte del traçat de la línia límit. Aquesta persistència en la nomenclatura, en el decurs dels segles, es més accentuada i extensa en els occidents del litoral, que no pas en els de terra, com són, puntes, esculls, cales, etc., prova que els habitants del lloc han sentit sempre, una major preocupació per les coses del mar, que per les de terra (4).

Com i quan fou fixat aquest contorn, es impossible sapiguer-ho. El Cadaqués antic ens és desconegut. No hi ha pas cap dubte que una població nascuda en un passat molt llunyà. Res sabem fins ara, ni de llur origen com a població, ni com a entitat municipal, ni podem explicar-nos, certament així mateix, l'etimologia del seu nom. Tot ho ignorem i qualsevol explicació que volgum donar-hi, seran simplement conjectures.

* * *

Altrament, documentalment la nostra vila no aflora a la història fins els segles XII i XIII, encara que, com hem dit suara, a les centúries X i XI apareix esmentada la vila en els documents d'aquells anys. Però també en els segles

(1) Pere Marca - «Marca Hispànica» - Apèndix - Documents, 116, 117, 130, 140 i 202.

(2) Arxiu Corona Aragó - Generalitat. - Registre 663, fols. 2g., 3, 4, 55 i 147.

(3) Arxiu Parroquial Cadaqués - Documentació del Plet sostingut amb Roses.

(4) Aquests documents ens parlen ja, dels «Tres Frares», de Galladera, de Portaló (Port Longo), de Culip (chulip), de Kadachers, de Joncols, de Perafita, de Matella, del Coll de la Vinya Vella, del Coll de Sant Genís, del Pla de la Calma, etc.

VIII i IX, la data no es precisa —possiblement entre els anys 768 i 814, car diu el document que el fet s'esdevingué en el regnat de l'Emperador Carlemany—, i amb motiu del trasllat de les relíquies dels Sants Abdon i Senen, de Roma a Arlés del Tec, quan el vaixell que feia el sudit trasllat naufragà, segons la tradició a «sa punta d'es Vailet» a la badia de Port Lligat, s'esmenta ja la vila —el port habitat de Capdequers, diu Marca—, com una entitat urbana (5). És evident, doncs, que en temps de la desaparició del gran Carlemany a l'any 814, i molt abans també hi havia al fons de la badia cadaquesa una comunitat humana, petita si es vol en nombre d'habitants, però suficient per constituir un nucli urbà, avesat a les coses del mar, ajudant al salvament d'uns naufragats, i avesat també, a les coses de la terra, car considerant els que foren salvats, el fet com un miracle decidiren construir prop del lloc on esdevingué el naufragi una capella dedicada als susdits Sants Abdon i Eenen, avui capella de Sant Baldiri (6), i la construïren.

Si bé el contingut d'aquests documents dels segles VIII i IX, es refereix casi sempre a qüestions d'ordre eclesiàstic, i molt rarament ens parlen de qüestions de caràcter civil que podrien estar vigents de molt temps enrera, res ens diuen que pugui orientar-nos a conèixer l'origen de la nostra vila. Hem de suposar que Cadaqués va néixer quan començà la navegació per llurs mars, i al dir navegació ens referim a la intensificació del tràfec marítim en llur port natural, que de molt temps enllà juntament amb el de Cartagena foren considerats com els millors de la costa ibèrica mediterrànea. Anys després a l'Edat Mitja, en el comtat d'Empúries, fou el primer i el més important.

* * *

Cap resta prehistòrica s'ha trobat, fins avui, en el nucli urbà de Cadaqués. Per a guardar coses pretèrites és necessari un gran pa de terra, i Cadaqués país de roques, la poca terra que hi ha, ha estat treballada i tant remoguda, que de haver-n'hi hagut algun, hauria desaparegut faria molts anys. En canvi son prou nombrosos les restes megalítiques assenyalades pels arqueòlegs, a la península del Cap de Creus, situats tots ells a certa distància de la població.

Els establiments indígetes —poble pre-romà de cultura ibèrica que, a l'antigor molt reculada, vivia a l'Empordà i a la costa N.E. de la

península ibèrica—, es troben quelcom allunyats de la costa, cap a l'interior, i a Cadaqués l'interior era les vessants de les muntanyes properes. Restes d'un conjunt de civilitacions foren assenyalades per nosaltres l'any 1952 (7). Es troben en el terme municipal de Roses, vora el límit amb el de Cadaqués, en el lloc corresponent a la cota coneguda pel «puig Alt».

Tres cultures completament distintes constituïen el conjunt de dits restes; una cèltica, visigòtica l'altra, i una tercera molt més anterior, manifestada per dolmens enderrocats. La part cèltica constaba de dues necròpolis —diem constava perquè avui, part d'elles, podem dir que han desaparegut per la poca cura dels excavadors—, separades l'una de l'altra i enllaçades per un camí de la mateixa època d'uns 700 metres de longitud, avui també desaparegut però seguit per nosaltres a l'any suara dit 1952. Les sepultures formaven cercles de pedres sense desbistar clavades verticalment a la terra, com altres trobades a altres llocs de l'Empordà. No lluny de la necròpolis de més al nord, s'hi troben unes terrasses artificials fetes de murs de «pared seca», que segurament servien d'assentament dels habitatges, car llur existència no s'explica d'altra manera, ja que la configuració del terreny no és apta per a l'agricultura. Són nombroses, en bon estat de conservació i distribuïdes extensament, el que ens fa suposar que deuria tractar-se d'un poblat relativament important. Els freqüents apilotaments de pedres observats damunt d'elles podrien formar part de les cabanyes derruïdes (8). Són esmentades aquestes terrasses en un document del mes de novembre de l'any 1308, que tracta d'una donació feta pel comte d'Empúries, Ponç Huc IV, a Berenguer de Sala, batlle de Cadaqués, en aquell temps, de les terres que avui son les del «mas de la Sala» (9).

Prop de la necròpolis de més al sud hi ha altres restes, que sembla que són d'un cenobi visigòtic o prerromànic, dels segles VI al VIII, que nosaltres ens atrevírem a identificar com una capella dedicada a Sant Tomàs Apòstol, que en parla Marca en un document de l'any 943, car diu, **«aliam in honore Sancti Thomæ Apostoli in monte Piní»**. Confirma aquesta suposició, el que es llegeix en el document, esmentat anteriorment, referent a la delimitació dels termes entre Roses i Cadaqués, quan diu, **«de meridie autem ascendit ad fontem lagostera sie**

(5) Pere Marca - «Marca Hispànica» - Document 525 de l'Apèndix.

(6) Pere Marca - «Marca Hispànica» - Document 525 de l'Apèndix - **«ubi ad memoriam dicti miraculi sita fuit quendam Ecclesia seu Capella in honore, dictorum sanctorum non longe ab illo loco»**.

(7) Revista «DESTINO», núm. 927, pág. 17. Maig, 1955.

(8) Són possiblement els que descriuen Jeroni Puigades a la «Crònica Universal del Principado de Cataluña», i Manel Cazorro a «Los Monumentos Megalíticos de la Provincia de Gerona».

(9) Arxiu Parroquial Cadaqués. - D'un pergami existent en aquest Arxiu.

Una de les terrasses de pared seca.

pergit per ipsa via quæ pergit ad ipsa crudilia de Sancto Thomas...». Efectivament es troben a molt poca distància de la susdita «crudilia» o cruïlla (10). Recentment aquestes restes han estat estudiades per l'arqueòleg Joan Badia, que també admet aquesta possibilitat (11).

Altres manifestacions arqueològiques son esmentades per aquests entorns, el que ens fa admetre la possible existència prop del gran poblat susdit, d'altres o més petits o més grans situats inclús en el mateix terme de Cadaqués. Llurs habitants poc deurién baixar a la platja, si no fos per sentir-se atrets per el plaer de la pesca. Més tard quan alguna embarcació recalés en el port, ja fos per refugiar-se fugint d'un mal temps, ja fos per proveir-se d'aigua, els indígenes baixarien a la platja per traficar amb les tripulacions dels vaixells fondejats a la badia. Algun d'ells hi romandria uns dies i finalment s'hi establiria; i darrera d'ell d'altres. I pescant, treballant la terra i traficant amb els navegants varen arrelar definitivament en el lloc on anys després, seria Cadaqués. Fou doncs el primer nucli urbà de Cadaqués, possiblement, un raval d'un poblat indígena existent més a l'interior.

Aquest primer i petit nucli, es pot dir que va néixer, es formà i va créixer a costa del mar, i durant molts i molts anys, del mar i pel mar va rebrer les alegries i les penes.

Aquest primitiu Cadaqués, va romandre isolat per espai de molt i molt temps, sense cap o molt poc contacte entre els seus veïns. Tenint en compte que, en aquell temps tota aquesta península del cap de Creus era una gran boscúria —segons manifesten els documents—, i per tant la configuració geogràfica molt distinta a la actual, la relació i comunicació entre ells seria molt difícil i era precisa una gran necessitat o molta empenta per sortir del lloc.

Moltes vegades, hem de suposar, fou atacat, saquejat i destruït, però els pocs habitants d'aquell petit poblat un cop arrelats en aquell tros de terra, no foren desplaçats així com així, llurs successors encara hi son. Es presumible, doncs, que uns segles abans de Jesucrist, existís ja un petit Cadaqués fill, com hem dit, o fundat per els habitants de les poblacions indegetes de llurs entorns.

A aquest petit llogaret aïllat i racó de món, les vingudes i anades dels pobles que envairen la península Ibèrica, hi passarien de llarg i poc rastre deixarien al seu pas. En canvi els pobles mariners varen tenir molta part en el desenrotllament, en la civilització i en la cultura d'aquell petit nucli habitat. Etruscs, fenicis, grecs, romans i navegants de totes les races, fondejaren en el port cadaquesenc i molts hi naufragaren dins d'ell i llurs costes. Amb Empúries prop seu, molts han estat els vaixells grecs i romans que hi hauran fet escala, i molts seran, també, els restes d'aquests vaixells que guardaran les sorres del fons de la badia. No fa pas gaires anys que, en el triangle «es Cucurucuc», «es Farallons» i «sa Tortuga», n'hi foren trobats.

(10) A l'any 1954, feu una visita d'inspecció als esmentats restes, el que fou Comissari Provincial d'Excavacions Arqueològiques, el Dr. Miquel Oliva Prat, fent-se càrrec de la importància de la troballa, interessant-se molt per aquelles ruïnes en relació al coneixement de l'arquitectura de l'alta Edat Mitja.

(11) «REVISTA DE GERONA». - Segona època, número 70, primer trimestre de l'any 1975. - «Les restes Alt Medievals de Puig Alt (Roses)».